

Maciej Gliniak¹, Zbigniew Zuśka², Janusz Miczyński³
Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Ocena poziomu pyłowego zanieczyszczenia powietrza w aglomeracji krakowskiej na przykładzie Al. A. Mickiewicza

Wprowadzenie

Pył jest to mieszanina cząstek stałych oraz ciekłych zawieszonych w powietrzu, składających się z substancji nieorganicznych i organicznych. Ziarna pyłu najczęściej nie przekraczają średnicy 300 μm . Pyły o średnicy cząstek poniżej 50 μm są nazywane cząstkami aerozolowymi, które w polu ciężkości opadają pod wpływem własnego ciężaru i okresowo mogą znajdować się w powietrzu w stanie zawieszenia. W badaniach stopnia zapylenia powietrza najczęściej wyróżnia się dwie grupy cząstek – PM10 i PM2,5. Pył PM10 składa się z cząstek, których średnica jest mniejsza niż 10 mikrometrów, natomiast pył PM2,5 zawiera cząstki o średnicy mniejszej niż 2,5 mikrometra [4, 9].

Obecnie wyróżnia się dwa źródła powstawania pyłów: naturalne oraz antropogeniczne. Do źródeł naturalnych można zaliczyć pożary łąk i lasów, wybuchy wulkanów, erozję gleb i skał oraz trzęsienia ziemi. Pod względem chemicznym ta grupa zanieczyszczeń nie jest znaczącym problemem dla środowiska i ma charakter epizodyczny. Antropogeniczne źródła pochodzenia pyłów to głównie procesy technologiczne przemysłu cementowego, chemicznego, hutniczego i rafineryjnego, spalanie paliw stałych w zakładach energetycznych i paleniskach domowych, wydobywanie i przeróbka kopalin oraz transport. Ze względu na małe wymiary cząstek i ich niewielką masę, pyły pochodzenia antropogenicznego zajmują drugie miejsce wśród kluczowych trucizn w środowisku [4, 6, 8].

Źródła zapylenia powietrza w aglomeracjach

Jedną z głównych przyczyn zagrożeń środowiska w aglomeracjach jest zanieczyszczenie powietrza pyłami zawieszonymi. Według Badyda [2] w Unii europejskiej, aż 17% pyłu PM10 i 15% pyłu PM2,5 pochodzi z transportu. W Polsce pierwsze badania dotyczące wpływu transportu na zdrowie człowieka przeprowadzono w latach 2005–06 w Warszawie. Wykazały one negatywny wpływ na osoby zamieszkałe w sąsiedztwie ruchliwych ulic. Zamieszkiwanie wzdłuż ciągu komunikacyjnego powodowało trzykrotny wzrost ryzyka wystąpienia zaburzeń przepływu powietrza przez oskrzela, co stanowi jeden z kluczowych symptomów przewlekłej obturacyjnej choroby płuc. Kontynuacja wspomnianych badań na obszarze aglomeracji Śląskiej, potwierdziła negatywny wpływ zapylenia powietrza na zdrowie człowieka [1, 2, 7].

Czynnikiem wpływającym na ilość i rodzaj zanieczyszczeń pyłowych powietrza w terenach zabudowanych, jest rodzaj opon stosowanych w pojazdach oraz stan nawierzchni dróg. Opony podczas toczenia ścierają się wraz z warstwą asfaltową, tworząc pył PM10 [5]. Emisja pyłu ze startych opon samochodowych w Wielkiej Brytanii w 1996 roku wyniosła $5,3 \cdot 10^4$ Mg, natomiast w Japonii w 2001 roku $2,1 \cdot 10^5$ Mg. W Niemczech szacuje się, iż jest to emisja wielkości $55 \div 657 \text{ g} \cdot \text{m}^{-1} \cdot \text{rok}^{-1}$ w zależności od typu drogi [11]. Według badań przeprowadzonych przez norweskich naukowców w 2003 roku, wzrost zanieczyszczenia powietrza pyłem PM10 najczęściej występuje w porze zimowej. Jest to efektem stosowania różnych substancji antypoślizgowych na drogach, opon zimowych konstruowanych z substancji bardziej podatnych na

¹ Maciej Gliniak, mgr inż., Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Katedra Ekologii, Klimatologii i Ochrony Powietrza, Polska, m.gliniak@ur.krakow.pl

² Zbigniew Zuśka, mgr inż., Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Katedra Ekologii, Klimatologii i Ochrony Powietrza, Polska, rmzуска@cyf-kr.edu.pl

³ Janusz Miczyński, prof. dr hab. inż., Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Katedra Ekologii, Klimatologii i Ochrony Powietrza, Polska, rmmiczyn@cyf-kr.edu.pl

ścieranie w stosunku do opon letnich, oraz licznych konstrukcji zakładanych na opony (kołki, łańcuchy). Stosowane przyrządy antypoślizgowe na koła połączone wraz z nieodpowiednim rodzajem nawierzchni wpływa na bardzo dużą ścieralność warstwy asfaltowej [5].

W warunkach zwartej zabudowy mieszkaniowo-usługowej, największa ilość pyłów jest emitowana do środowiska w trakcie spalania węgla w przestarzałych kotłach oraz piecach domowych. Ważnym elementem jest także rodzaj oraz jakość spalanej paliwa, o niskiej wartości opałowej. Wysokie ceny rynkowe paliw stałych o wysokiej wartości opałowej powodują częste spalanie różnego rodzaju odpadów suchych (butelek, papierów, tetrapaków itp.). Spalanie paliw o złej jakości w paleniskach do tego nieprzystosowanych, powoduje emisję pyłów zawierających wiele szkodliwych substancji takich jak metale ciężkie, tlenki węgla i siarki oraz dioksyny [12].

Kraków należy do grupy miast europejskich, które charakteryzują się bardzo wysokimi stężeniami zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego. Jest to wynikiem niekorzystnego usytuowania Miasta w dolinie rzeki oraz miejscowych emisji zanieczyszczeń. Gęsta zabudowa oraz wysokie natężenie ruchu kołowego połączone z ograniczonym przewietrzaniem obszaru dodatkowo potęguje koncentrację pyłowych zanieczyszczeń powietrza. Główne zakłady emitujące zanieczyszczenia w Krakowie to Huta im. T. Sendzimira, Elektrociepłownia EDF „Łęg” i Krakowskie Zakłady Farmaceutyczne. Ze względu na dominujący napływ powietrza do Miasta od strony zachodniej, znaczne ilości zanieczyszczeń przenoszone są z terenów Górnego Śląska. Wspomniane niekorzystne warunki przyrodnicze powodują, że zanieczyszczenia powietrza są w dużym stopniu zatrzymywane i akumulowane na terenie Miasta [3].

Metodyka badań

Do oceny poziomu zanieczyszczenia powietrza pyłem PM₁₀ i PM_{2,5} wybrano kanion uliczny w obrębie Alei Adama Mickiewicza w Krakowie, wchodzącej w skład drugiej obwodnicy Miasta. Obserwacje i pomiary natężenia ruchu samochodowego prowadzono w pobliżu budynku Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja przy Al. Mickiewicza 24/28. We wskazanym punkcie pomiarowym prowadzono obserwacje mające na celu zliczenie przejeżdżających przez Al. Mickiewicza pojazdów samochodowych. Dane zbierano w okresie marzec-lipiec 2013 roku, w różnych dniach tygodnia oraz porach roku, w godzinach południowych 12:00÷15:00 oraz nocnych 22:00÷1:00.

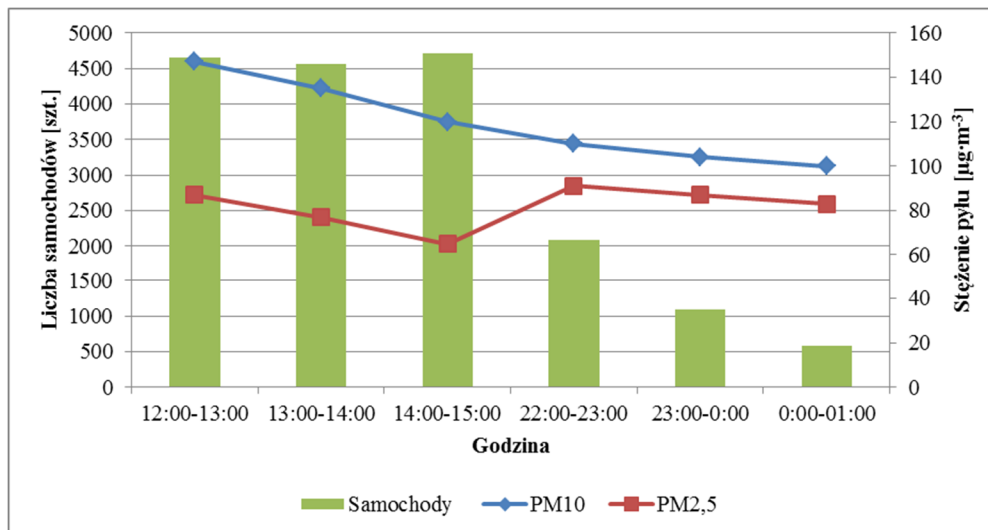
Dni do pomiarów natężenia ruchu wybierano na podstawie prognozy pogody sprzyjającej koncentracji pyłu w powietrzu atmosferycznym. Zebrane wyniki miały na celu wykazanie związku pomiędzy liczbą samochodów przejeżdżających w badanych godzinach a stężeniem pyłu PM₁₀ oraz PM_{2,5}. Stężenia pyłu PM₁₀ i PM_{2,5} zostały pozyskane ze stacji tła komunikacyjnego WIOŚ w Krakowie, zlokalizowanej w pasie zieleni w ciągu Alei Krasińskiego.

Do oceny wpływu ilości przejeżdżających pojazdów na stopień zapylenia powietrza wykorzystano korelacje liniową Pearsona.

Wyniki badań i dyskusja

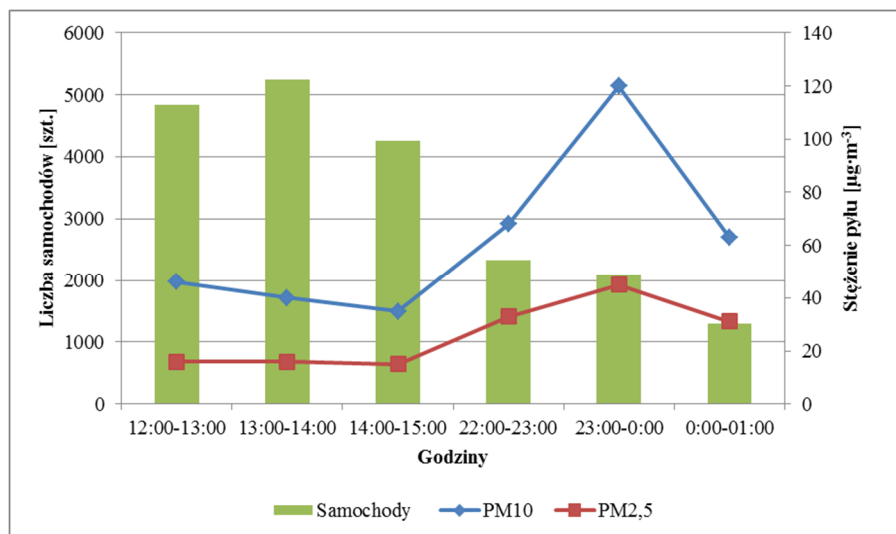
Ze względu na dużą liczbę wykonanych pomiarów i obliczeń, w niniejszym artykule przedstawiono cztery charakterystyczne dni pomiarowe. Dni te zostały wybrane z całego ciągu pomiarowego na podstawie analizy danych meteorologicznych, które przez kilka kolejnych dni wykazywały stałość odnotowanych obserwacji (głównie temperatury, wilgotności i wysokości opadów atmosferycznych), jednocześnie eliminując zmienność stężenia pyłu wywołaną lokalnymi ruchami mas powietrza.

W dniu 21.03.2013 roku wyniki badań wykazały współczynnik korelacji między stężeniem PM₁₀ a ilością przejeżdżających samochodów na poziomie 0,91, a w przypadku PM_{2,5} -0,28. W godzinach 14:00÷15:00 zanotowano najwyższą ilość pojazdów – 4709, najmniejszą natomiast w godzinach 0:00÷1:00 – 581 [rys. 1]. Był to dzień odznaczający się największym zanieczyszczeniem powietrza w trakcie całej serii pomiarowej. W nocy średnie zanieczyszczenie powietrza pyłem PM₁₀ przekraczało 109 $\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$, a pyłem PM_{2,5} 86 $\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$. Natomiast w dzień średnie wyniki dla stężeń pyłu PM₁₀ i PM_{2,5} kształtowały się na poziomie odpowiednio 149 i 91 $\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$.

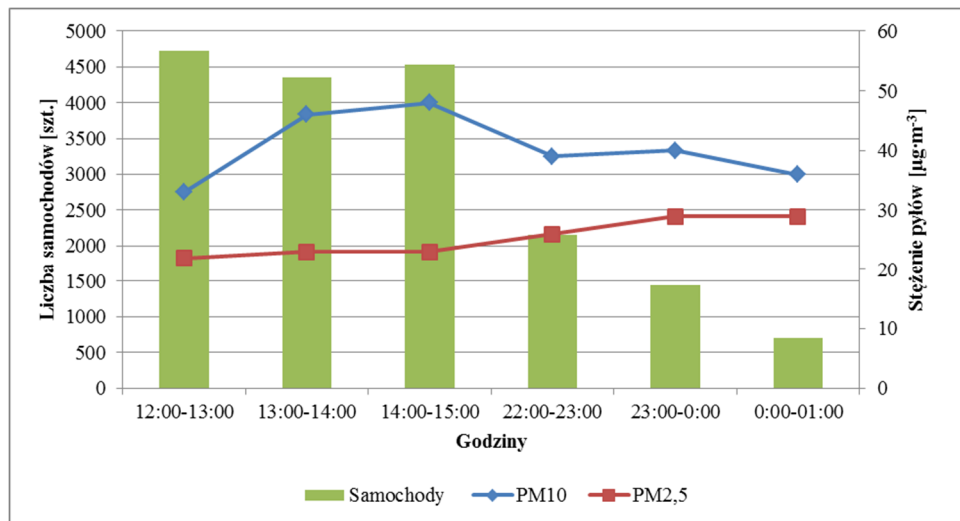
Rys. 1. Liczba przejeżdżających samochodów na tle stężenia pyłów PM10 i PM2,5 w dniu 21.03.2013r.
Źródło: opracowanie własne.

Badania przeprowadzone 26.04.2013 roku wykazały wysoką, ujemną korelację między stężeniem pyłu PM10 a ilością przejeżdżających pojazdów (-0,67). W przypadku pyłu PM2,5 współczynnik korelacji dla liczby przejeżdżających samochodów wyniósł -0,84 (korelacja bardzo wysoka ujemna). W tym dniu ilość samochodów w porze nocnej była 2,5-rza mniejsza niż w dzień (rys. 2). Podczas nocnego pomiaru zanotowano najwyższe zanieczyszczenie pyłem PM10 wynoszące $120 \mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$.

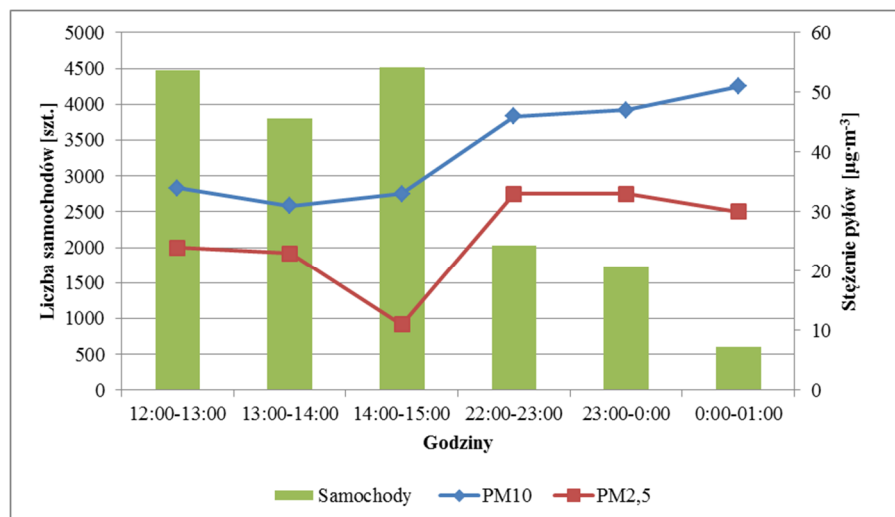
Rys. 2. Liczba przejeżdżających samochodów na tle stężenia pyłów PM10 i PM2,5 w dniu 26.04.2013r.
Źródło: opracowanie własne.

W dniu 22.05.2013r. na podstawie przeprowadzonych obliczeń współczynnika korelacji pomiędzy zawartością pyłu PM10 a liczbą przejeżdżających samochodów odnotowano niską korelację (0,36). Współczynnik korelacji między stężeniem pyłu PM2,5 a liczbą przejeżdżających pojazdów był zupełny ujemny (-0,91). Średnia liczba przejeżdżających aut w ciągu jednej godziny w dzień wynosiła około 4,5 tysiąca, natomiast w nocy około 2 tysięcy (rys. 3).

Rys. 3. Liczba przejeżdżających samochodów na tle stężenia pyłów PM10 i PM2,5 w dniu 22.05.2013r.
Źródło: opracowanie własne.

Badania przeprowadzone 20.07.2013 roku wykazały korelację zupełną ujemną między stężeniem pyłu PM₁₀ a ilością przejeżdżających samochodów (-0,91). W przypadku pyłu PM_{2,5} współczynnik korelacji dla liczby odnotowanych pojazdów wynosił -0,79 (korelacja wysoka ujemna). Średnia liczba przejeżdżających pojazdów w godzinach 12:00÷15:00 wynosiła 4266, natomiast w godzinach 22:00÷1:00 tylko 1452 (rys. 4).

Rys. 4. Liczba przejeżdżających samochodów na tle stężenia pyłów PM10 i PM2,5 w dniu 20.07.2013r.
Źródło: opracowanie własne.

Analiza powyższych wyników wykazała brak występowania zależności pomiędzy ilością pyłowych zanieczyszczeń powietrza w stosunku do ilości przejeżdżających samochodów. W 80% badanych przypadków korelacja była zupełna ujemna w stosunku do pyłu PM₁₀ i PM_{2,5}, natomiast pozostałe 20% wyników wykazywało korelację niską bądź wysoką. Współczynnik korelacji obliczony dla całego ciągu pomiarowego dla ilości przejeżdżających samochodów i stężenia PM₁₀ wynosił -0,05, natomiast dla pyłu PM_{2,5} - 0,09. W obu przypadkach jest to korelacja słaba i bez związku. Badania wykazały również, że w ponad 83% badanych dni stężenie pyłu PM₁₀ oraz PM_{2,5} współzależny od siebie, wykazując silnie dodatnie współczynniki korelacji.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza wpływu natężenia ruchu w kanionie ulicznym na stężenie pyłowych zanieczyszczeń powietrza nie wykazała istotnych zależności, jednocześnie potwierdzając silną zależność pomiędzy zawartością pyłu PM₁₀ i PM_{2,5} w powietrzu atmosferycznym. Wykonane badania wykazały także wzrost zapylenia powietrza w porze nocnej niezależnie od dnia tygodnia i pory roku. Podobne tendencje wykazały

pomiary stężenia pyłu w pozostałych stacjach pomiarowych WIOŚ zlokalizowanych na osiedlu Kurdwanów i w Nowej Hucie. W przypadku tych punktów referencyjnych, w analogicznych okresach, stwierdzono niższe koncentracje pyłu PM10 i PM2,5 w powietrzu atmosferycznym.

Uzyskane wyniki badań wskazują, na niski udział transportu w emisji pyłowych zanieczyszczeń powietrza. W związku z tym, prowadząc dalsze badania nad jakością powietrza w obrębie aglomeracji krakowskiej, należy uwzględnić wszystkie źródła emisji na jej obszarze, a także rozpatrzyć wpływ poszczególnych czynników meteorologicznych na stan zanieczyszczenia powietrza.

Streszczenie

W związku z występowaniem zanieczyszczeń powietrza na terenie Krakowa podjęto próbę znalezienia związku pomiędzy ilością przejeżdżających samochodów a stężeniem w powietrzu pyłu PM10 i PM2,5. Pył jest to mieszanina cząstek stałych oraz ciekłych zawieszonych w powietrzu, będących mieszaniną substancji nieorganicznych oraz organicznych. Pył PM10 składa się z cząstek, których średnica jest mniejsza niż 10 mikrometrów, natomiast PM2,5 zawiera cząstki o średnicy mniejszej niż 2,5 mikrometra. Siłę związków analizowano na podstawie współczynników korelacji Pearsona. Badania wykazały, że nasilenie ruchu samochodowego w 80% badanych dni nie miało wpływu na wielkość stężenia pyłów PM10 oraz PM2,5. Badania wykazały większe stężenia zanieczyszczeń pyłów: latem – nocą, natomiast zimą – w dzień. Na wielkość stężenia pyłów nie miał wpływu dzień tygodnia prowadzonych badań. Badania wykazały, że w ponad 83% badanych dni pył PM10 oraz PM2,5 współzależny od siebie.

Słowa kluczowe: Emisja, PM10, PM2,5, liczba pojazdów, Kraków

EVALUATION OF DUST POLLUTION LEVEL IN KRAKÓW AGGLOMERATION ON THE EXAMPLE OF AL. A. MICKIEWICZA

Abstract

In connection with the occurrence of air pollution in Krakow attempt to find a relationship between the number of cars passing of the concentration in the air of PM10 and PM2,5. The dust is a mixture of solids and liquids suspended in the air of a mixture of inorganic and organic substances. PM10 consists of particles whose diameter is less than 10 micrometers and the PM2,5 comprises particles having a diameter less than 2,5 micron. The potency of the compounds was analyzed on the basis of correlation coefficients. Studies have shown that the severity of traffic in 80% of the respondents days did not affect the size of the concentration of PM10 and PM2,5. Studies have shown higher concentrations of dust pollution in summer – at night, while in the winter – in a day. The size dust concentrations were not affected weekday research. Studies have shown that over 83% of the respondents days PM10 and PM2,5 correlates of each other.

Keywords: Emission, car traffic, PM10, PM2,5, Krakow

Literatura

- [1] Badyda A.J.: *Wpływ ruchu drogowego na poziom zanieczyszczeń powietrza oraz ryzyko chorób układu oddechowego. Cz. I – opis zależności poziomów zanieczyszczeń od natężenia ruchu i innych wybranych parametrów z wykorzystaniem modeli statystycznych*. „Modelowanie Inżynierskie”, Vol. 37, Gliwice 2009, s. 11–18.
- [2] Badyda A.J.: *Zagrożenia środowiskowe ze strony transportu*. „Nauka”, 4/2010, s. 115–125

- [3] Fuksa D., Cieszyńska E.: *Analiza i prognoza zanieczyszczeń powietrza na przykładzie aglomeracji miejskiej Krakowa*. Publikacja opracowana na ramach pracy statutowanej AGH nr. 11.11.100.275, Kraków.
- [4] Janka M. J.: *Zanieczyszczenia pyłowe i gazowe*. Wydawnictwo PWN, 2014, s. 378.
- [5] Kupiainen K., Tervahattu H., Raisanen M.: *Experimental studies about the impact of traction sand on urban road dust composition*. "The Science of the Total Environment", 308, s. 175–184.
- [6] Majewski G.: *Zanieczyszczenie powietrza pyłem zawieszonym PM10 na Ursynowie i jego związek z warunkami meteorologicznymi*. Inżynieria i Kształtowanie Środowiska, 31(1), s. 210–222.
- [7] Pastuszka J. S., Grynkiewicz-Bylina B., Karwicz B.: *Współczynnik absorpcji aerozolu atmosferycznego w pobliżu ruchliwej drogi jako wskaźnik oddziaływania drogi na środowisko*. „Ochrona Powietrza i Problemy Opadów”, 38(5), s.161–166.
- [8] Rocznik statystyczny RP GUS 2012.
- [9] Wiąckowski S.: *Ekologia ogólna*. Oficyna Wydawnicza Banta 2008, Bydgoszcz-Kielce, s. 7.
- [10] Walczak B.: *Pyły drogowe jako potencjalne zagrożenie dla ekosystemów miejskich na przykładzie Zielonej Góry*. Zielona Góra 2008, s. 5–120.
- [11] Yongming H., Peixuan D., Junji C.: *Posmentier E. S. Multivariate analysis of heavy metal contamination in urban dusts of Xi'an, Central China*. "The Science of the Total Environment", 355(1–3), s.176–186.
- [12] [www.malopolska.pl/Oddziaływanie zanieczyszczeń powietrza drobnym pyłem zawieszonym i wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi w okresie prenatalnym na zdrowie dziecka](http://www.malopolska.pl/Oddziaływanie_zanieczyszczeń_powietrza_drobnym_pyłem_zawieszonym_i_wielopierścieniowymi_węglowodorami_aromatycznymi_w_okresie_prenatalnym_na_zdrowie_dziecka), data dostępu 12.12.2013.